



IGAZSÁGÜGYI MINISZTER

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám: 111/1948-13/2016	
Érkezett: 2017 MÁJ 03.	
Példány: 1	Kezelőiroda:
Melléklet: 0 db	<i>chul</i>

Iktatószám: XX-AJFO/28/5/2017.

Budapest
Donáti u. 35-45.
1015

Tárgy: az Alkotmánybíróság megkeresése a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajtására vonatkozó szabályok alaptörvény-ellenességével kapcsolatban

Tisztelt Alkotmánybíró Asszony!

Köszönettel megkaptam Alkotmánybíró Asszony megkeresését, melyben állásfoglalást kért bírói indítványok alapján folytatott eljárás kapcsán a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességét érintően.

Az indítványozó bírók, a bírói indítványok alapjául szolgáló büntetés-végrehajtási ügyekben az érintett büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokai és az elítéltek kifogása szerint a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajtására vonatkozó szabályok ellentétesek az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó jogállamiság követelményével, valamint az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésével. Az alaptörvény-ellenesség lényegi indoka, hogy a támadott szabályok nem rendelkeznek arról, hogy a büntetés vagy annak hátralévő része nem hajtható végre, amennyiben az átváltoztatást követően az elítélt egy pontosan meghatározott időtartamot, vagy azt meghaladó időt töltött szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban. Az Alkotmánybíróság az ügy érdemi elbírálásához szükségesnek tartja az igazságügyi miniszter álláspontjának megismerését a tárgykörrel kapcsolatban.

I. Az indítványozók előtt folyamatban lévő ügyekben a terheltekkel szemben pénzbüntetést szabtak ki, amelyet a terheltek nem fizettek meg, így a bíróság a pénzbüntetést szabadságvesztésre változtatta. Mindeközben azonban a terheltek más bűncselekmények miatt szabadságvesztésüket töltötték, illetve előzetes letartóztatásban voltak, így az aláírt végrehajtási rendelvényt követően az (átváltoztatott) szabadságvesztés végrehajtására ez ideig nem kerülhetett sor. A terhelteket fogva tartó intézet, illetve az eljáró hivatal az illetékes bíróság állásfoglalását kérte a terheltekkel szemben kiszabott szabadságvesztések végrehajthatóságának elévülés folytán történt esetleges megszűnését illetően, mivel a

büntetések kiszabása óta öt év eltelt. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajthatóságának megszűnése nem állapítható meg a hatályos jogszabályok alapján, ezért az Alkotmánybírósághoz fordult.

Az indítványozó bírók álláspontja szerint az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményét sérti, hogy a Bv. tv. 292-293. §-aiban lévő – a pénzbüntetés végrehajtására vonatkozó – szabályozás nem rendelkezik arról, hogy a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés vagy annak hátralévő része nem hajtható végre, ha az átváltoztatást követően az elítélt egy pontosan meghatározott időtartamot, vagy azt meghaladó időt töltött szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban. Szerintük tehát a támadott rendelkezés sérti a jogállamiság elvét és a jobbiztonságot azzal, hogy egy bizonyos büntetési nem esetében indokolatlan különbséget tesz a büntetés végrehajthatóságának elévülése tekintetében és a többi – súlyában azonos – büntetési nem végrehajthatóságához képest lényegesen kedvezőtlenebb szabályokat tartalmaz.

Az indítványozók szerint továbbá a Bv. tv. 14. § (5) bekezdése az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése első mondatában megfogalmazott jogállamiság követelményével, illetve a XV. Cikk (1) bekezdése első mondatában meghatározott törvény előtti egyenlőség követelményével ellentétes.

II. Az indítványozók szerint a Bv. tv. 292-293. §-ai sértik az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését (a jogállamiság elvét).

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés: „Magyarország független, demokratikus jogállam.”

Az indítványozó bírók szerint a Bv. tv. 292-293. §-aiban a pénzbüntetés végrehajtására vonatkozó szabályozás alaptörvény-ellenes, mivel nem rendelkezik arról, hogy a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés vagy annak hátralévő része nem hajtható végre, ha az átváltoztatást követően az elítélt egy pontosan meghatározott, vagy azt meghaladó időtartamot szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban töltött. Álláspontjuk szerint a szabályozás elmaradása az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiság követelményével ellentétes, illetve azzal nem egyeztethető össze, mert a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajtásának elévülési időpontja – amennyiben a terhelt előzetes letartóztatásban van, vagy szabadságvesztés büntetést tölt és ezáltal a pénzbüntetés végrehajtása megszakadt – nincs mindenkire előre meghatározva. Az indítványozók szerint az átváltoztatott pénzbüntetés elévülése korlátlan ideig nyugszik abban az esetben, ha a terheltet más ügyből kifolyólag fogva tartják.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság klauzulából fakad a jobbiztonság követelménye. E követelmény az Alkotmánybíróság következetes felfogása szerint azt kívánja meg, hogy a jogrendszer egésze, annak részterületei, valamint egyes szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatóak legyenek és a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzanak. {9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 65-66.; 38/2012. AB határozat, Indokolás [84]}. „Alapvetésként fogalmazza meg továbbá, hogy alkotmányos jogállamban az államnak nincs és nem is lehet korlátlan büntető hatalma, mivel maga a közhatalom sem korlátlan. Az alkotmányos alapjogok és alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogába és szabadságába” {3116/2016. (VI. 21.) AB határozat [25]}.

A korábbi szankciórendszerünk ismerte a pénzmellékbüntetést, amelynek elévülése a főbüntetésként kiszabott szabadságvesztés végrehajtása vagy végrehajthatósága megszűnésétől számított. Ezt a vagyoni érdeket érintő, visszatartó erővel bíró szankciót jelenleg a pénzbüntetés tölti be. Tehát, ha az elkövető a bűncselekményt vagy bűncselekményeket vagyoni haszonszerzés céljából követi el, és vele szemben a bíróság a szabadságvesztés mellett pénzbüntetést is kiszab, akkor egy, a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésével azonos szabály negligálná az egymás mellett kiszabható

figyelemmel arra is, hogy az idő múlásával a büntetési célok már kevésbé érvényesülhetnek, a Bv. tv. a büntetés elévülési idejével egyezően, ezt a tartamot öt évben határozta meg.

A pénzbüntetés jellegét tekintve vagyoni jellegű joghátrány. A pénzbüntetés kiszabásakor a bűncselekmény tárgyi súlya mellett az elkövető vagyoni és jövedelmi viszonyai a fő vizsgálandó szempontok. A megfelelő jövedelem, vagyon hiányában a napi tétel összege az elkövető helyzetének megfelelően, a reális keresetét alapul véve állapítható meg. Éppen ezért a Btk. a pénzbüntetés kiszabását lehetővé teszi szabadságvesztés mellett is, azaz nem állít fel e büntetési nemek egymás melletti kiszabására korlátot.

3116/2016. (VI. 21.) AB határozatában az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy a büntetőhatalom jogállami gyakorlásának további ismérve, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás egészére – a büntethetőség feltételeitől kezdve a büntetés végrehajtására vonatkozó szabályokig – ugyanazok az alkotmányos követelmények érvényesek. A büntető anyagi jog büntetéssel fenyeget, a bíróság ezt a törvényben szabályozott eljárás során kiszabja, az állam pedig a végrehajtó szervek eljárása útján végrehajtja: így áll össze a büntető igazságszolgáltatás komplex, összefüggő szabály- és intézményrendszere. Az alkotmányos büntetőjog által szabott korlátok a büntetőjogi felelősségi rendszer valamennyi elemére és intézményére kiterjednek. Ennek megfelelően a büntető jogkövetkezményekre, illetőleg azok végrehajtására a büntető felelősségre vonás egész folyamatára alkalmazandó alkotmányos elveket – köztük a jogbiztonság követelményét – kell irányadónak tekinteni.

Az indítványozók szerint nem felel meg a jogállamiságból levezethető alaptörvényi követelménynek az olyan jogi szabályozás, amely egy bizonyos büntetési nem esetében indokolatlan különbséget tesz a büntetés végrehajthatóságának elévülése tekintetében és a többi – súlyában azonos – büntetési nem végrehajthatóságához képest lényegesen kedvezőtlenebb szabályokat tartalmaz.

A Bv. tv. a szabadságvesztések találkozása esetére – ideértve a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést is – végrehajtási sorrendet állít fel. Ennek elsősorban a büntetés jellegéből eredő indokai vannak, másrészt ez a sorrend a reintegrációs célokat is szem előtt tartja. A legkevésbé korlátozó jellegű szabadságelvonás a pénzbüntetés vagy a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés, így a büntetések hierarchikus felépítéséből is következően a szabadságvesztés meg kell, hogy előzze ezek végrehajtását. Ugyanakkor az elzárás, mint szabadságelvonással járó szankció és a közérdekű munka a szabadságvesztés végrehajtása során, – ha az kellően hosszú idejű – az elítélt munkavégzési kötelezettségén keresztül teljesülhet, a büntetési célok érvényesülése nem igényli tehát a további szabadságelvonást. Pénzbüntetés esetén ez nem áll fenn, hiszen a szankció célja vagyoni jellegű joghátrányon keresztül a prevenció elérése. A büntetési célok érvényesülése tehát az a szempont, ami alapján eltérő a szabályozás. A büntetés végrehajtásának kikényszerítése a büntetőhatalom része, mivel a büntetési célok érvényesüléséhez azok következetes végrehajtása is szükséges, és a kiszabott büntetést az elítélt köteles teljesíteni.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szabadságvesztés alatt munkát végző elítélt a keresményéből a pénzbüntetés összegét, vagy annak még hátralévő részét megfizetheti, ezzel elkerülve a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajtását.

Itt szükséges utalni arra is, hogy a Bv. tv. 293. §-a alapján a pénzbüntetés az átváltoztatást követően is megfizethető, akár a helyébe lépő szabadságvesztés vagy közérdekű munka végrehajtásának megkezdése előtt, akár a végrehajtás alatt. E tekintetben tehát nem áll fenn olyan szintű visszafordíthatatlanság, mint az átváltoztatott közérdekű munkánál, ahol a közérdekű munka elvégzésének az átváltoztatást követően nincs helye.

Az indítványozók szerint felmerül, hogy az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésének első mondatában meghatározott törvény előtti egyenlőség követelményével ellentétes, hogy az azonosan pénzbüntetéssel sújtott olyan elítéltek, akiknek a pénzbüntetése bár át lett változtatva szabadságvesztésre, de nem töltenek más ügyben előzetes letartóztatást vagy szabadságvesztés büntetést, a pénzbüntetés végrehajthatósága nem szakad meg, így

büntetések közül a vagyoni jellegű büntetés végrehajtását, mely esetben a preventív szempontok nem érvényesülhetnek.

A pénzbüntetés napi tételei számának jelentős megemelésével az új Btk. fokozni kívánta a bíróságok által nagy számban és gyakorisággal alkalmazott szankció visszatartó erejét. A pénzbüntetés napi tételeinek száma 30 és 540 nap között határozható meg. Ha utóbb a pénzbüntetés átváltoztatására kerül sor, akkor egy napi tétel pénzbüntetés helyébe egy nap szabadságvesztés lép. Szélsőséges esetben tehát előfordulhat, hogy a pénzbüntetés átváltoztatása után akár 540 nap szabadságvesztést kell végrehajtani, míg maga az elzárás és a közérdekű munka átváltoztatása esetén ez jóval rövidebb tartamú szabadságelvonást eredményezhetne. Az államnak nem lehet érdeke, hogy egy ilyen hosszabb tartamú szabadságvesztést hagyjon elenyészni, pusztán azért, mert a pénzbüntetés mellett, vagy más büntető ügyben az elítéltet hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélték; hiszen ily módon a vagyoni jellegű szankció teljesen elvesztené a jelentőségét, és nem szolgálná a büntetési célokat. A büntetés végrehajtásának kikényszerítése a büntetőhatalom része, mivel a büntetési célok érvényesüléséhez azok következetes végrehajtása is szükséges.

A Bv. tv. 14. § (5) bekezdése szerint a szabadságvesztés és a kényszerintézkedés foganatosítása a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés végrehajtását megszakítja. A Bv. tv. 14. § (7) bekezdése pedig kimondja, hogy a büntetés, az intézkedés és a szabálysértési elzárás végrehajtásának megszakítását kiváltó körülmény megszűnéséig az elévülés nyugszik. A törvény megfogalmazásából tehát az következik, hogy az elévülés csak addig nyugszik, míg a nyugvást kiváltó körülmény – a szabadságvesztés foganatosítása – megszűnik, a szabadságvesztést végrehajtották. Ebből következően tehát az elévülés nem „korlátlan ideig nyugszik”, csak amíg egy másik bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetését tölti az elítélt.

Figyelemmel arra, hogy a fenti jogszabályhelyek világosak és egyértelműek, hatásukat tekintve pedig kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatóak, nem ellentétesek a jogállamiság követelményével.

III. Az indítványozók szerint a Bv. tv. 14. § (5) bekezdése ellentétes a XV. cikk (1) bekezdésének első mondatában meghatározott törvény előtti egyenlőség követelményével.

Az Alaptörvény XV. cikkének (1) bekezdése: „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.”

Az indítványozók szerint a közérdekű munka és a pénzbüntetés olyan, súlyukban azonos büntetési nemek, melyek végrehajthatósága tekintetében indokolatlan különbséget tett a jogalkotó. Bár a súlyosítási tilalom szempontjából azonosan ítélandók meg, de a közérdekű munka és a pénzbüntetés lényegüket és a büntetési célokat tekintve eltérő büntetési formák, melyeknek kiszabásakor a bíróság is más szempontokat mérlegel.

Közérdekű munka esetén, a munka jellegének meghatározásakor az elítélt egészségi állapotát és képzettségét kell elsősorban figyelembe venni, a szankció célja pedig az, hogy az elítélt az elkövetett cselekményét a köz javára végzett munkával jóvátegye.

A korábbi (régí Btk., illetve a Bv. tvr.) és a hatályos büntetőjogi szabályozás (új Btk. és a Bv. tv.) a szabadságvesztés és a közérdekű munka találkozása esetére mind a büntetéskiszabás körében, mind a végrehajtás körében tilalmat, illetve végrehajtási akadályt állapított, illetve állapít meg. Ez a hatályos szabályozásban kiegészül továbbá az elzárással. A közérdekű munka tekintetében ennek dogmatikai alapjai abból eredeztethetők, hogy a szabadságvesztésre ítélt, ha munkavégzésre alkalmas, köteles munkát végezni, vagyis az a büntetési cél, hogy a köz javára munkát végezzen, áttételesen a büntetés-végrehajtása során lényegében teljesül. Ugyanakkor a kiszabott büntetések elenyészéséhez vezetne, ha a szabadságvesztés és a közérdekű munka találkozása esetére a törvény akármilyen rövid tartamú szabadságvesztés letöltését végrehajtási akadályként állapítaná meg. Erre tekintettel,

legkevesebb öt év alatt megszűnik a végrehajthatóság; míg akikkel szemben a bíróság ugyanolyan pénzbüntetést szabott ki, majd az szabadságvesztésre át lett változtatva, de más ügyben előzetes letartóztatást vagy szabadságvesztést töltenek, a pénzbüntetés végrehajthatósága megszakad és az meghosszabbodik az előzetes letartóztatás vagy más ügyben töltött szabadságvesztés tartamával.

Az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése az általános egyenlőségi szabályt tartalmazza. 42/2012. évi (XII. 20.) AB határozatában az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy a törvény előtti egyenlőség lényegi tartalma az emberek egyenlő méltósága. Ennek alapján az Alkotmánybíróság egyenlőséggel kapcsolatos gyakorlata szerint az azonos szabályozási koncepción belül adott, homogén csoportra nézve eltérő szabályozás a diszkrimináció tilalmába ütközik, kivéve, ha az eltérésnek ésszerű, kellő súlyú alkotmányos indoka van, azaz nem önkényes. „Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint nem tekinthető viszont az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző hátrányos megkülönböztetésnek, ha a jogi szabályozás különböző tulajdonságokkal bíró alanyi körre eltérő rendelkezéseket állapít meg, mert alkotmányellenes megkülönböztetés csak összehasonlítható – azonos csoportba tartozó – személyi körben lehetséges.” {42/2012. évi (XII. 20.) AB határozat [28]}.

Álláspontom szerint az indítványozók által homogén csoportként kezelt személyi kör esetén valójában két külön csoportról van szó: az egyik csoportba azok tartoznak, akiknek nem szakad meg a pénzbüntetés végrehajthatósága (a továbbiakban: első csoport), a másik csoportba pedig azok, akik más bűncselekmény elkövetéséért jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetésüket töltik (a továbbiakban: második csoport). E két csoportba tartozó személyek álláspontom szerint nincsenek összehasonlítható helyzetben pusztán azon tény miatt, hogy mindkét csoport tagjaira kiszabott a bíróság pénzbüntetést. Az első csoportba tartozókat ugyanis kizárólag pénzbüntetéssel sújtották. A második csoportba viszont olyan elkövetők tartoznak, akik más bűncselekményt is elkövettek, és emiatt a bűncselekmény miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetésüket töltik, illetve haszonszerzés céljából követtek el bűncselekményt, ami miatt a Btk. 50. § (2) bekezdése alapján velük szemben kötelezően alkalmazandó a pénzbüntetés a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása mellett. A második csoportba tartozó elkövetők tehát olyan bűncselekményeket követtek el, melyek szabadságvesztéssel, illetve szabadságvesztéssel és pénzbüntetéssel is büntetendők, az állam büntető igénye tehát nem érvényesülhet kizárólag pénzbüntetés kiszabásával, mint az első csoportba tartozó elkövetőknél.

A fentiekre tekintettel az indítványozók állításával szemben a hátrányos megkülönböztetés fogalmilag kizárt, hiszen nem azonos csoportba tartozó személyekről van szó.

Hangsúlyozni kívánom továbbá, hogy a bíróság mindkét csoportba tartozóknál mérlegeli az egyéni szempontokat, elkövetési körülményeket, és a büntetést egyéniesítve, a büntetési célokat és a speciális prevenciót szem előtt tartva határozza meg az elítélt büntetését. A 25/2007. BK vélemény rögzíti a haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés mellett alkalmazandó pénzbüntetésnél a megfelelő kereset, illetve jövedelem értelmezését. Ennek értelmében a Btk. 50. § (2) bekezdése alapján kiszabott pénzbüntetés alkalmazásánál feltétel, hogy az elkövető egzisztenciális helyzete lehetővé tegye a szabadságvesztés melletti pénzbüntetés kiszabását. A pénzbüntetés alkalmazása szabadságvesztés mellett akkor felel meg a céljának, ha alappal lehet következtetni arra, hogy a vádlott a pénzbüntetést törvényes tartási kötelezettségeinek teljesítése mellett, a maga és a tartásra szoruló családja minimális megélhetésének veszélyeztetése nélkül saját keresetéből, jövedelméből – akár részletekben is, de – képes megfizetni. Ahogy fentebb kifejtésre került, a szabadságvesztés alatt munkát végző elítélt a keresményéből a pénzbüntetés összegét vagy annak még hátralévő részét megfizetheti, s így elkerülheti a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés végrehajtását.

IV. A fenti értékelés alapján a tárgyban foglalt indítvány álláspontom szerint nem megalapozott.

Kérem tájékoztatásom szíves elfogadását.

Budapest, 2017. május „4.”

Üdvözlettel:

Dr. Trócsányi László

